

ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА ОЛЕКСАНДРА ФЕДЬКОВА

DOI 10.32626/2309-2254.2022-35.9-36

УДК 929:94(477)Федьков

ЗАВАЛЬНЮК Олександр – академік УАІН, НАНВО України, заслужений працівник освіти України, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вул. Татарська, 14, м. Кам'янець-Подільський, індекс 32300, Україна (olexandr_zavalniuk@ukr.net)

ORCID 0000-0002-1778-9736

Researcher ID 1-7817-2018

ZAVALNIUK Oleksandr – Academician of Ukrainian Academy of Historical Sciences, NANVO Academician of Ukraine, Honored Worker of Education of Ukraine, Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of History of Ukraine, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, 14 Tatars'ka Street, Kamianets-Podilskyi, index 32300, Ukraine (olexandr_zavalniuk@ukr.net)

ГЛУШКОВЕЦЬКИЙ Анатолій – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін, декан історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вул. Татарська, 14, м. Кам'янець-Подільський, індекс 32300, Україна (hlushkovetskyi.anatoliy@kpnu.edu.ua)

ORCID 0000-0003-3197-4580

Researcher ID AAE-4390-2022

HLUSHKOVETSKYI Anatolii – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Archival Studies, Special Historical and Legal Disciplines, Dean of Faculty of History, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, 14 Tatars'ka Street, Kamianets-Podilskyi, index 32300, Ukraine (hlushkovetskyi.anatoliy@kpnu.edu.ua)

Бібліографічний опис статті: Завальнюк, О., Глушковецький, А. (2022). Професор Олександр Федьков: яскрава особистість, інтелектуал, талановитий історик, патріот України. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (35), 9–36.

ПРОФЕСОР ОЛЕКСАНДР ФЕДЬКОВ: ЯСКРАВА ОСОБИСТІТЬ, ІНТЕЛЕКТУАЛ, ТАЛАНОВИТИЙ ІСТОРИК, ПАТРІОТ УКРАЇНИ

Анотація. Для зміцнення науково-педагогічного потенціалу держави, підготовки нових поколінь талановитих українських вчених, формування їх найкращих особистісних, професійних і громадських якостей неабияке значення має індивідуальний досвід становлення і розвитку нині діючих кадрів науковців. **Метою** статті є створення цілісного біографічного нариса про формування особистості, науково-педагогічну, управлінську та громадську діяльність відомого українського історика, професора, завідувача кафедри Федькова Олександра Миколайовича, який є яскравим прикладом вірного служіння українській історичній науці, вищій школі, підготовці висококваліфікованих педагогічних і наукових кадрів для нашої країни. **Методологічні засади** дослідження становлять принципи історизму об'єктивності, всебічності й системності, які реалізовані за допомогою низки таких дослідницьких методів, як аналітичний, синтетичний, описовий, біографічний, синхронний, діахронний та інші. **Наукова новизна** роботи полягає у вперше широкому і цілісному осмисленні та представленні загалу пройденого життєвого і професійного шляху відомого українського історика-подільця О. Федькова, його найбільш важливі складові і здобутків, які мають неординарне значення для сучасників, майбутніх вчених і педагогів як досвід для критичного сприймання і використання у власному служінні освіті, науці, громаді. **Висновки.** Доведено, що особистість вченого сформувалася упродовж тривалого часу, завдяки інтелігентній сім'ї, педагогам загальноосвітньої та науково-педагогічним працівникам вищої шкіл, де велику роль відіграли його батьки, наставники, факультетський колектив; неабиякі розумові здібності, висока організованість, цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, засвоєння усього нового і прогресивного, а також сприяючі умови забезпечили поступове сходження у власній освітній підготовці і науковій сфері, просування щаблями в адміністративній роботі, ріст авторитету як викладача, управлінця, громадського діяча; заснована і керована вченим наукова школа, яка працює у багатьох напрямках, розвиває свою активність і посилює присутність серед університетських шкіл, в сучасній історіографії України, має чималу перспективу.

Ключові слова: Олександр Федьков, особистість, інтелектуал, вчений-історик, управлінець вищої школи, патріот України.

PROFESSOR OLEKSANDR FEDKOV: A BRIGHT PERSONALITY, AN INTELLECTUAL, A TALENTED HISTORIAN, A PATRIOT OF UKRAINE

Abstract. Individual experience in the formation and development of current scientists is of immense importance for strengthening the scientific and pedagogical potential of the state, training new generations of talented Ukrainian scientists, and forming their best personal, professional, and social qualities. **The purpose of the article** is to create a complete biographical essay on the formation of personality, scientific and pedagogical, managerial, and public activities of the famous Ukrainian historian, professor, head of the department Fedkov Oleksandr Mykolaiovych, who is a shining example of faithful service to Ukrainian historical science, higher education, training highly qualified pedagogical and scientific staff for our country. **The methodological principles of research** are the principles of historicism, objectivity, comprehensiveness, and systematization, which are implemented through a number of research methods

such as analytical, synthetic, descriptive, biographical, synchronous, diachronic, and others. **The scientific novelty** of the work is for the first time a broad and holistic understanding and presentation of the life and professional path of the famous Ukrainian historian from Podillia, O. Fedkov, his most important components and achievements of extraordinary importance to contemporaries, future scientists, and teachers as experience for critical perception and use in their own service to education, science, community. **Conclusions.** It has been evidenced that the personality of a scientist has been formed for a long time, thanks to an intelligent family, teachers of general education, and scientific and pedagogical staff of higher schools, where his parents, mentors, and faculty played an important role; outstanding mental abilities, high organization, purposefulness, diligence, perseverance, mastering everything new and progressive, as well as favourable conditions provided a gradual ascent in his own educational training and research, advancement in administrative work, growth of authority as a teacher, manager, public figure; founded and managed by scientists, the scientific school, which works in many areas, develops its activity and strengthens its presence among university schools in the modern historiography of Ukraine, has considerable prospects.

Key words: Oleksandr Fedkov, personality, intellectual, scientist-historian, manager of higher school, patriot of Ukraine.

Постановка проблеми. Досвід провідних університетів світу й України засвідчує, що одним з найбільш унікальних чинників, які забезпечують авторитет закладів вищої освіти, є високопрофесійний колектив учених, здатних виконувати різні складні функції – управлінську, наукову, освітню, методичну, виховну тощо. Основу таких об'єднань становлять самодостатні, віддані справі, яскраві наукові та патріотичні особистості, що упродовж багатьох років і десятиліть є прикладом у науково-педагогічній та громадській діяльності, сприймаються як справжня еліта світового, національного чи регіонального рівня.

Однією із таких колоритних, інтелектуальних і талановитих постатей Хмельниччини ХХІ століття є доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Федьков Олександр Миколайович. Це ім'я добре відоме не лише в рідному виші, міській та обласній громадах, а й серед професійних істориків України.

Аналіз джерел та останні дослідження. Формування і вдосконалення цієї особистості загалом, а також непересічних індивідуальних освітніх і наукових якостей, громадської активності тощо ще на стала предметом належного наукового осмислення, хоча в окремих виданнях можна віднайти про нього невеличкі біографічні дані (Кам'янець-Подільський національний університет..., 2008, с. 53), куці згадки про викладацьку роботу (Завальнюк, Комарніцький, 2008, с. 126, 163, 166, 211, 288, 295; Копилов, Газін, 2008, с. 24, 28, 20-30; Філінюк, 2011, с. 16; Філінюк, 2016, с. 16), факти про науково-педагогічну, бібліофільську діяльність (Завальнюк, Комарніцький, 2008, с. 126, 163, 166, 211, 288, 295, 484, 490, 494, 506, 514, 526, 539, 563, 618, 622), відзначення за професійні досягнення на проректорській посаді (Завальнюк,

Комарницький, 2008, с. 337, 341, 351, 352, 353, 354, 375, 383, 433). Невеличку інформацію про вченого було вміщено у довідкових виданнях (Баженов, 1993, с. 384; Україна..., с. 57–58). Окремі сторінки його біографії помістили журналісти та науковці в місцевій пресі (Красуцький, 2002, 2007; Подвижник..., 2007; Філінюк, 2012). Тож можна впевнено стверджувати, що на сьогодні опубліковано лише розрізнені відомості про цього діяча, які досить лапідарні, неповні і не дають цілісного розуміння процесу формування його постаті, реалізації наявного творчого потенціалу, науково-освітніх здобутків тощо.

Метою статті є створення на основі усних і опублікованих джерел ґрунтовного біографічного нарису про формування та розквіт особистості, науково-педагогічну, управлінську та патріотичну діяльність відомого українського історика, професора, завідувача кафедри Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Федькова Олександра Миколайовича, який став яскравим прикладом вірного служіння українській історичній науці, вищій освіті, підготовці висококваліфікованих педагогічних і наукових кадрів для країни.

Виклад основного матеріалу. Велика професійна родина Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка здавна славиться багатьма талановитими вченими, педагогами, керівниками структурних, зокрема і базових навчальних підрозділів, добре знаними, авторитетними працівниками, які наповнюють професійне і громадське життя колективу самовідданої діяльності у підготовці фахівців педагогічного та інших профілів, є прикладом високих професіональних, наукових і людських якостей, ретельно працюють над вдосконаленням освітнього процесу. З-поміж них виділяється доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Олександр Миколайович Федьков, який нещодавно відзначив свій 60-річний ювілей. Його життя і багатогранна діяльність є прикладом реалізації свого визнаного потенціалу рідному університету, міській і обласній громадам, демократичній Україні загалом.

Він народився 9 лютого 1962 р. у с. Добровля Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, у сім'ї сільських інтелігентів. Батько Микола Степанович (нині покійний), випускник Кам'янець-Подільського сільгоспінституту, працював управлінцем у колгоспі «Прогрес», що об'єднував 7 населених пунктів з центром у с. Привороття. Був обраний головою Приворотської сільради, а згодом парторгом, заступником голови колективного господарства (курував роботу освітніх і медичних закладів, займався питанням оздоровлення селян, допомагав їм у вирішенні багатьох назрілих питань), нарешті, головою того ж колгоспу. Мати Віра Антонівна (проживає у с. Оринин Кам'янець-Подільського району) працювала учителькою початкових класів, викладала біологію у Приворотській восьмирічній/середній школах. Сім'я належала до багатодітних: крім Олександра, зростали дві його сестрички – Наталія (1959 р.н.) і Валентина (1968 р.н.). Усі діти були огорну-

ті ніжною любов'ю і душевним теплом батьків, їх учили любити і поважати людей, дружити з ровесниками, допомагати батькам у присадибному господарстві. М. Красуцький вважає, що батьки відіграли вирішальну роль у формуванні моральних і ділових якостей сина та доньок, які брали постійний позитивний приклад з найрідніших їм людей (Красуцький, 1992).

Олександр спочатку навчався у малокомплектній Добровольській початковій школі. Ріс допитливим, з цікавістю пізнавав навколишній світ. Назавжди запам'ятав свого талановитого учителя В. Ткачука, який, працюючи одночасно з учнями трьох класів, віддавав дітям серце, учив їх різних предметів, розвивав художні здібності, щороку 4-5 разів демонстрували у переповненому сільському клубі свою самодіяльність. Діти любили свого наставника, який володів кількома музичними інструментами, прагнули наслідувати його у майбутньому.

Освіту продовжив у Приворотській середній школі, просторому будинку, збудованому 1968 року. Навчатися любив, щодня з інтересом пізнавав незвідане з різних наук, був допитливим, старанним, обов'язковим. Щоденне виконання домашніх завдань стало пріоритетним зайняттям хлопця, хоча ніколи не відмовляв у виконанні господарських доручень батьків (випасав корову, допомагав обробляти земельну ділянку, робити запаси кормів на холодний період року тощо). Під час жнив разом із друзями-старшокласниками допомагав очищати зібраний врожай зернових, набирався досвіду для дорослого життя, заробляв кишенькові гроші, які розумно витрачав. У своєму оточенні користувався авторитетом як найбільш успішний школяр, був сміливим, завжди демонстрував юнацькі переконання, твердість характеру, готовність відстоювати свою позицію. За це його поважали.

У школі особливо полюбив історію. І це не випадково, адже Микола Степанович, попри негуманітарний профіль фаху, упродовж свого багатогранного, цікавого життя навдивовижу захоплювався історією, різними суспільними дисциплінами, читав багато тодішніх наукових і популярних видань, обмінювався думками з колегами-управлінцями. Його знали у районі як неперевершеного бібліофіла, який мав кількатисячну книгозбірню, якою послуговувалися усі бажаючі. Ще навчаючись у Підпилип'янській середній школі Орининського району, був одним з кращих у своєму класі, і у складні повоєнні роки блискуче орієнтувався в історичних подіях, зафіксованих у шкільному курсі, шукав і використовував додаткову літературу для підготовки до уроків та занять історико-краєзнавчого гуртка. Своє захоплення минувшиною передав синові, залучав його до поступового опрацювання домашнього книжкового фонду, який постійно зростає. І тут він досяг вражаючих результатів. О. Федьков пізніше згадував, що у їхньому будинку була окрема кімната, де батько розміщував придбані книги з різної тематики: аграрно-технічної, суспільно-політичної, художньої тощо. Запам'яталась йому збірки казок, міфів, легенд, билин. Книги у сім'ї читали усі без винятку, з роками опрацьовували більш серйозні видання (Гріншєна, 2012).

Учителі історії М. Березовська і М. Слабоус, працюючи з Олександром, відзначали його працьовитість, вміння охоплювати новий матеріал і запам'ятовувати його в деталях, знання важливих історичних фактів і персоналій, уміння на шкільному рівні аналізувати і оцінювати засвоєний матеріал, допомагали майбутньому істориком систематизувати картину подій, робити порівняльний аналіз у хронологічному розрізі. А ще – давали додаткові, індивідуальні завдання, після чого він виступав з рефератами на засіданнях історичного гуртка тощо. Олександр у своїх відповідях на уроках з історії неодноразово використовував джерела, які були недоступні навіть його наставникам через відсутність у шкільній та сільській бібліотеках. Його, як найкращого знавця, відряджали на районні предметні олімпіади, зокрема й з історії, де він посідав високі місця. Не випадково, коли отримав атестат про середню освіту із золотою медаллю за відмінні успіхи у навчанні та поведінці, заявив, що хоче бути схожим на своїх наставників з історії і присвятить своє життя педагогічній справі, навчанню дітей з цього великого предмету. Як покаже життя, його мрія здійснилася, але на більш вищому рівні. У характеристиці випускника, яку отримав разом з атестатом, зазначалося, що він наполегливий, працелюбний, уважний і старанний на уроках. Уміє осмислювати і легко засвоює новий навчальний матеріал. Цікавиться політичним життям країни. Займається фізичною культурою. Учасник та призер районних легкоатлетичних турнірів. Громадський активіст школи: у старших класах очолював шкільну комсомольську організацію (Архівний відділ..., арк. 2).

Найближчим до рідного села О. Федькова був Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут (його історія розпочалася далекого 1918 року, коли було засновано Кам'янець-Подільський державний український університет), який мав у своєму складі славетний історичний факультет. Саме 1979 року він розпочав підготовку фахівців зі спеціальності «Історія і радянське право» за 5-річним циклом (до того за 4-річними навчальним планом готували лише учителів історії). Це стало додатковим стимулом для того, щоб здобути вищу освіту саме тут. Як золотий медаліст, що витримав усний іспит з історії РСРС і УРСР на «відмінно», відразу був зарахований до складу першокурсників історичного факультету. Водночас студентами істфаку стали півтора десятка випускників, які закінчили школу із золотими/срібними медалями. Чимало зарахованих відслужили в армії, мали певний виробничий і життєвий досвід. Словом, команда майбутніх істориків виявилася доволі потужною. Не випадково, через певний час, після завершення підготовки в докторантурі та аспірантурі, з цієї когорти вийде 1 доктор і 5 кандидатів історичних наук, нині авторитетних науково-педагогічних працівників України. Чимало однокурсників О. Федькова згодом очолили заклади середньої освіти, стали відомими педагогами-новаторами, забезпечують на високому фаховому рівні освітній процес з історії та основ правознавства зі школярами.

У виші, який для першокурсників серйозно відрізнявся від середньої школи, у чомусь був загадковим чи незбагненим, Олександр не розгубився

і, використовуючи свої природні розумові здібності, попередній освітній і життєвий досвід, а ще такі притаманні йому риси, як відповідальність, товариськість, велике прагнення до самоствердження і оволодіння новими знаннями, певні лідерські амбіції, сповна освоїв нову систему навчальної праці, занурився у багатющий, ще не пізнаний світ історії, який їхньому курсу викладали уславлені метри – професори Л. Коваленко, П. Лаптін, І. Винокур, П. Шербина, Ю. Тарасов, авторитетні доценти – А. Копилов, О. Степенко, М. Кукурудзяк, Л. Баженов, В. Степанков, В. Газін, А. Опря та інші (з цього загалу згодом 5 стануть докторами наук, професорами). Усі вони – справжні особистості, люди віддані своїй професії, відповідальні і глибоко обізнані фахівці у різних галузях вітчизняної чи зарубіжної історії. Словом, вчитися було у кого, і свою студентську місію О. Федьков щоденно виконував відповідально, у повному обсязі, був справжнім лідером у навчальній праці. Намагався розібратися у складних, іноді дискусійних питаннях, опрацьовував монографічні видання, журнальні статті, яких було досить у факультетській бібліотеці, допізна засиджувався у читальному залі, де робив короткі, але сутнісні конспекти, а згодом ставив викладачам різні непрості наукові запитання, які свідчили про його потужну динаміку.

Навчився глибше формулювати свої думки, робити обґрунтовані висновки, належно представляти їх в аудиторних дискусіях і на письмі. Вчився зразково. Двічі проходив педагогічні практики, де продемонстрував уміння застосовувати в класі та позаурочній роботі набуті теоретичні знання, отримані від уславленого і водночас надзвичайно вимогливого і принципового факультетського методиста, історика-краєзнавця Б. Кушніра. За проведені проблемні уроки, які дуже популяризував серед студентів і учителів, а також якісні виховні заходи зі школярами практикант отримав найвищі оцінки.

Як кращого з кращих старшокурсників, факультет відрядив на всеукраїнську олімпіаду з історії у Дніпропетровський державний університет. Працював у різних наукових гуртках і проблемних групах, виступав на студентських наукових конференціях, демонстрував свою неабияку виучку. Матеріали для цього брав у центральному історичному та обласному державних архівах. Буваючи у Києві, виконував різні завдання професора Л. Коваленка, познайомився з видатними київськими істориками, які дуже прихильно поставилися до міркувань талановитого студента. На випускному курсі виконав дипломну роботу «Селянські організації на Поділлі в роки першої російської революції (1905-1907)». Автор здійснив ґрунтовний історіографічний аналіз, широко використав архівні і опубліковані джерела, належно структурував текст. Як сам він згадував, робота з архівними документами дала йому змогу пересвідчитися у тому, що офіційна радянська історіографія подавала діяльність цих організацій однобічно, утім відходити від наукових стереотипів було не прийнято. Тоді цей індивідуальний процес скептизму лише започаткувався, а реально здійснився на початку 1990-х рр. (Федьков, 2006, с. 194–195). Після успішного захисту дипломного дослідження отримав

диплом з відзнакою, а разом з ним широкі можливості для самореалізації в освітній та інших сферах.

У студентській біографії О. Федькова знайшлося місце і для активної громадської діяльності: працював старостою академічної групи, тричі обирався членом комсомольського бюро істфаку. Був членом агітбригади «Пошук». Сприяв залученню молоді до змістовного відпочинку, проведенню різних колективних заходів. Пропагував ідеї здорового способу життя. Сам щоденно займався фізичними вправами, любив бігати, захоплювався спортивною ходьбою, у післяобідній час відвідував різні секції, виступав на рингу і навіть брав участь у молодіжних боксерських турнірах. Тим самим загартовував свій характер, вчився тримати удар, шукати шляхи до перемоги, яку здобував неодноразово. А ще, наслідуючи батьківську традицію, почав формувати власну бібліотечку, благо що ціни на книги були доступними і для студентів (Грінішена, 2012). На придбання наукової та іншої літератури, яка цікавила талановитого юнака, грошей у батьків не просив, оскільки упродовж 10 семестрів постійно отримував підвищену стипендію і зарплату у кількох третіх семестрах.

Двічі очолював студентський будівельний загін «Ентузіаст», який працював під час третього (літнього) семестру на господарських об'єктах Хмельницької області і вносив певний вклад у економічний розвиток рідного краю. Як командир цієї структури, продемонстрував неабиякі вміння у якісному відборі кандидатів до загону, постійно працював з будзагонівцями, організовував їх на виконання та перевиконання виробничих норм, знаходив порозуміння з господарськими керівниками регіону і різних районів, отримуючи необхідні ресурси для трудового процесу тощо. Хлопці встигали скрізь, зокрема влаштовували концерти художньої самодіяльності у сільських будинках культури, надавали шефську допомогу школам і дитсадочкам. Одноденний заробіток загін переводив на рахунок «Фонду миру». Тож підсумкові результати діяльності виявилися досить втішними, за що О. Федьков отримав обласну та інститутську премії, інші відзнаки. Все це свідчило про його здатність вирішувати непрості колективні завдання, до яких рідний факультет загалом не готував, ріст авторитету як молодіжного лідера, умілого організатора і керівника невеликого трудового колективу. Продемонстровані тоді якості стануть йому у пригоді в майбутньому, коли доведеться вирішувати непрості управлінські функції, розв'язувати низку складних питань. У самостійне професійне життя він пішов цілком сформованою, самодостатньою людиною, здатною успішно вирішувати завдання із навчання і виховання підростаючого покоління. У випускній характеристиці, підписаній деканом історичного факультету Л. Баженовим, секретарем партбюро В. Газіним та секретарем комсомольського бюро М. Колісником зазначено, що молодий фахівець дисциплінований, скромний і тактовний, вміє створювати в колективі здоровий морально-психологічний клімат, володіє лекторськими здібностями, користується повагою серед студентів і викладачів навчального підрозділу (Архівний відділ..., арк. 26).

Відповідно до розподілу випускників 1984 року на роботу, отримав призначення на посаду вчителя історії у Жванецькій середній школі Кам'янець-Подільського району, у якій свого часу працював Б. Кушнір. Перші кроки самостійної учительської праці засвідчили, що у молодого спеціаліста є величезний багаж знань, необхідна теоретична і методична підготовка. А ще – велике бажання працювати з дітьми. Ці якості добре бачили і відзначили його старші колеги-педагоги. В школі почувався впевнено, прислухався до порад і керівника методичного об'єднання, і заступника директора з навчальної та виховної роботи, і директора. З того усього брав найраціональніше.

Учні любили свого розумного наставника, тягнулися до нього у позакласній роботі з історії, чули від нього змістовні розповіді про найцікавіше, що поглиблювало їхні знання. Попри вирішення непростих шкільних завдань, що забирало багато часу, поступово осмислював підняті у дипломній роботі питання діяльності селянських організацій в Подільському краї у 1905-1907 рр., будував певні дослідницькі плани, відгукнувся на запрошення взяти участь у VI Подільській історико-краєзнавчій конференції, але призов до війська перешкодив цьому. Попри те, разом із науковим керівником підготували спільну доповідь, яка була опублікована і стала першою невеликою працею майбутнього історика (Федьков, Завальнюк, 1985).

Дійсну строкову службу у збройних силах розпочав у листопаді 1984 р. Фізично загартований, морально стійкий, відповідальний, дисциплінований, він дуже швидко звик до військової дисципліни у навчальному закладі, який готував командирів мотострілкових підрозділів, хоча нелегко було перейти на задоволення вимог загального статуту, відмовитися від звичних у цивільному житті уподобань і норм поведінки. Опановував матеріальну частину, виконував усі нормативи фізпідготовки, брав участь у спортивних змаганнях своєї військової частини, не раз посідав високі підсумкові місця. Командири дуже швидко відзначили високоінтелектуального, ініціативного курсанта, який успішно виконував усі індивідуальні завдання, успішно справлявся як з військовою, так і політичною підготовкою у військовій частині та поза нею під час різних навчань, влаштованих командуванням Прикарпатського військового округу.

У багатьох випадках командири, які не давали майбутньому сержанту жодних поблажок щодо військового режиму, залучали його до проведення політзанять, де він, умовно кажучи, був поза конкурсом і давав «фори» старшим у званні, демонстрував глибоку обізнаність і допомагав багатонаціональному особовому складу у засвоєнні різного роду «ідеологічних премудростей». Тож рідкісний знак «Відмінник військової і політичної підготовки» незабаром прикрасив лацкан його військової форми. Після закінчення 6-місячного курсу підготовки сержанта Федькова, як одного з кращих, залишили для продовження служби у військовій навчальній частині, де він передавав набутий досвід молодим курсантам. Коли наближався до завершення термін служби, пройшов двомісячні офіцерські курси, після чого отримав військово-

ве звання молодшого лейтенанта. З ним і демобілізувався у травні 1986 р., набувши специфічного управлінського досвіду.

Зі служби повернувся добре загартованим, з умінням ще більше концентруватися на вирішенні посталих проблем. Збирався йти на попередню роботу. Але, навідавшись на рідний факультет (мешкав поруч) для того, щоб проконсультуватися щодо конкретизації своїх подальших кроків, зустрівся з новим завідувачем кафедри всесвітньої історії М. Кукурудзяком. Оскільки вчений добре пам'ятав талановитого випускника, то, висловивши йому певні побажання щодо майбутнього дослідження, разом з тим запропонував напередодні літньої екзаменаційної сесії студентів-заочників істфаку тимчасово попрацювати сумісником, щоб допомогти кафедрі (у 1986 р. помер один із її професорів) у виконанні навчального плану. Олександр Миколайович прийняв цю пропозицію, бо фактично залишався без роботи і заробітку. До викладацької праці (йому доручили лекції і семінарські заняття з нової історії країн Європи і Америки) взявся дуже охоче, зі всією притаманною йому відповідальністю. Не вірилось, що доля йому подарувала шанс зробити прорив у професійному житті.

Засів за наукову літературу. Спочатку довелося прочитати відкриту лекцію, на якій побував завідувач кафедри. Отримав цілком схвальну оцінку, хоча досвідчений викладач і фахівець з того ж предмету, який викладав на денній формі навчання, зробив кілька вартих уваги побажань. Утім щодо науково-теоретичного рівня, то лекція його задовольнила. Крім того, шеф побував і на двох семінарських заняттях, де студенти-заочники, які використали додатково запропоновану літературу, продемонстрували загалом непогані знання, а вимогливий молодий викладач виявив необхідні науково-педагогічні здібності. Сесія закінчилася, і дебютант офіційно залишився без роботи. Щоправда, Микола Григорович обнадіяв 24-річного колегу, що той підходить кафедрі, яка має вакансію, тому офіційно пропонуватиме ректору А. Копилову оголосити конкурс на її заміщення, а після завершення сезону літніх відпусток відбудуться вибори на асистентську посаду. Все обіцяне реалізувалося сповна, і наприкінці серпня 1986 р. вчена рада вишу одностайно проголосувала за обрання О. Федькова асистентом кафедри всесвітньої історії на повну ставку, терміном на 5 років.

Так розпочався новий період біографії О. Федькова, в ході якого відбулося поступове сходження до наукових і педагогічних висот. Молодий асистент отримав академічне навантаження обсягом у 1000 годин. Роботи вистачало: довелося багато читати, моделювати, проводити семінарські заняття з нової та новітньої історії країн Європи та Америки, розробляти спецкурс з історії країн Латинської Америки, керувати виконанням курсових робіт тощо. А ще були різні «понаднормові» доручення кафедри і деканату, виконання яких вимагало поїздок до обласного і районних центрів, відвідування різних управлінських, освітніх і громадських структур тощо. Студенти його любили за нестандартність, новаторський підхід у викладанні, виставляли виклада-

чеві високі рейтингові бали у перших під час перебудови офіційних молодіжних опитуваннях, що додавало молодому асистентові енергії, насаги працювати ще краще. Колеги ставилися до Олександра Миколайовича з повагою.

Кафедра вимагала, щоб кожен молодий викладач займався науково-дослідною роботою. Ще не маючи достатнього досвіду, О. Федьков взявся за виконання кандидатської дисертації. Консультуючись з вченими свого факультету та Інституту історії АН України, куди був вхожий ще зі студентських часів, вирішив продовжувати розпочату раніше тему, дещо змінивши її формулювання і територіальні межі (вона мала охопити всю Правобережну Україну). Хронологічний зріз роботи змінювати принципово не хотів, оскільки мав чимало напрацьованого матеріалу, що стосувався 1905-1907 рр. Тему затвердили, але змоги для її повноцінного виконання викладацька завантаженість не давала. Тому вирішив вступати до аспірантури. А тим часом взявся готувати необхідні кандидатські іспити, щоб потім полегшити виконання аспірантських завдань. У зв'язку з цим роботи значно побільшало. Менше часу приділяв сім'ї. Їздив до столиці, де поетапно звітувався про виконання завдань кандмінімуму (іноземна мова, філософія), займався пошуком джерел у Державному архіві Хмельницької області та Центральному державному історичному архіві України (м. Київ). У 1986-1987 рр. взяв участь в історико-краєзнавчих конференціях, проведених у Кам'янці-Подільському та Вінниці (Федьков, 1987, 1988). Це були перші виступи початківця, які засвідчили його уміння працювати з історичними джерелами, стисло подавати малодосліджені питання, робити належні узагальнення та висновки, відстоювати власні позиції. З часом це переросло в його добротні професійні вміння працювати у науковій аудиторії і пропонувати для осмислення ті чи інші аспекти з різних дослідницьких проблем. Але дебютні доповіді залишилися у пам'яті назавжди як успішна спроба увійти в коло науковців, посісти у ньому помітне місце.

Перед початком 1989-1990 навчального року кафедра погодилася відпустити свого молодого колегу до столиці, для здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Подав документи у відділ аспірантури і докторантури Інституту історії АН України. Склавши на відмінно вступний іспит, 27-річний подолянин був зарахований на навчання у відділ історії України XIX – початку XX ст., яким керував талановитий, дієвий і надзвичайно доброзичливий доктор історичних наук, професор В. Сарбей.

О. Федьков відразу усвідомив високу професійність наукового середовища, де півтора десятка істориків у встановлені дні постійно дискутували, обмінювалися свіжими думками, давали оцінки різним публікаціям, обговорювали плани-перспекти досліджень, дисертаційні роботи та їх автореферати. Студентів тут, звісно, не було, тож уся увага фокусувалася на науковому житті. Школа для наукового росту була фантастично потужною і результативною. Тон у всьому задавав завідуючий відділом. Він достойно оцінив здібності перспективного аспіранта, взяв його під своє надійне крило, спрямовуючи розвиток наукових якостей. Молодий науковець активно працю-

вав над дисертаційною темою, опрацьовував історіографічний матеріал, значна частина якого була застарілою і не відповідала духові відродження національної історіографії. Цінні свідчення черпав із періодики 1905-1907 рр., наполегливо трудився у ЦДІА України (м. Київ), 6 обласних держархіввах, добрався до багатих московських архівосховищ. Матеріалу для виконання поставлених у дисертації дослідницьких завдань було більш ніж достатньо. Поступово осмислював зібране, групував матеріал за підрозділами, вдосконалював новаторську концепцію роботи.

У зв'язку з процесами демократизації в країні аспіранту вдалося взяти до рук і опрацювати омріяні праці українських державних діячів та істориків – М. Грушевського, В. Винниченка, П. Христюка, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко та ін., які до того перебували у радянських спецсховах і були недоступні для дослідників. Історія України відкрилася йому по-іншому, не так, як її трактували радянські історіографи. Довелося переосмислювати події різних століть, сприймати їх у зовсім іншому вимірі. Це була свого роду концептуальна міні-революція, що спричинила новий науково вартісний світогляд молодого людини, яка щиро прагнула знати правдиву історію свого народу.

Обмежитися виконанням лише своїх прямих аспірантських обов'язків не вдалося, оскільки шеф, належно оцінюючи наукові здібності свого учня, пропонував йому для реалізації різні цікаві ідеї. Вже на початку 1990-х рр., ще до проголошення незалежності України, він спрямував аспіранта на видання збірника програм і платформ 7 українських політичних партій початку ХХ століття, об'єднаного промовистою назвою «Самостійна Україна». З цим О. Федьков упорався цілком успішно, додавши до праці свої цікаву передмову і доречні примітки (Самостійна Україна, 1991). Видання стало унікальним, адже не мало аналогів у вітчизняній політичній думці. У короткій передмові упорядник наголошував, що не береться за аналіз зібраних з різних джерел документів, залишаючи цю роботу для тих, кому вона буде більш потрібною. Сам же у душі прихильників української незалежності робив із концентрованого історичного досвіду висновок для найближчого політичного майбутнього українців – «самостійна, соборна, демократична Україна – батьківщина суцільних у ній людей» (Самостійна Україна, 1991, с. 7). Збірник підхопили як дослідники, так і представники тодішніх молодих політичних партій, що виборювали українську державність незадовго до розвалу СРСР.

Як одного з кращих аспірантів, О. Федькова було залучено до підготовки колективної монографії «Нариси з історії українського національного руху», запланованої інститутом. Свій підрозділ «Селянство в українському національному русі» виконав вчасно і якісно, про що засвідчило обговорення тексту на засіданні відділу. Утім з друку ця праця вийшла лише у 1994 р., коли у науково-дослідній установі знайшлися необхідні кошти (Нариси..., 1994). У своєму тексті молодий історик вдало розкрив низку недосліджених аспектів: рівень національної свідомості селянства на початку ХХ ст., аграрні програми українських політичних партій та їхню діяльність серед хліборобів,

місце національних вимог у політичних домаганнях селянських мас, боротьбу за скликання Українського селянського з'їзду та створення Української селянської спілки тощо (Нариси з історії..., с. 112–133).

Аспірантський доробок О. Федькова поповнили також доповіді на всеукраїнських і регіональних наукових конференціях, опубліковані у Києві, Горлівці, Кам'янці-Подільському, замітка та рецензія в «Українському історичному журналі» тощо.

Про успішну підготовку аспіранта засвідчили вчасно, за планом виконані і загалом схвалені після обговорення розділи кандидатської дисертації «Політичні партії та селянські громадські організації на Правобережній Україні в 1905-1907 рр.», яка була рекомендована до захисту. Через чергу до спецради захист роботи відбувся 14 листопада 1993 р., у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка (Федьков, 1993). Вчені, зокрема офіційні опоненти О. Михайлюк, В. Попик та учасники дискусії, високо оцінили новаторський внесок дисертанта у дослідження важливої наукової проблеми, яка глибоко і цілісно ще не була розкрита в історіографії незалежної України. Узагальнений дисертантом історичний матеріал був переважно свіжим, уперше вводився до наукового обігу. Згодом, доопрацювавши і розширивши текст цієї роботи, О. Федьков опублікував його у вигляді монографії (Федьков, 2007). Високу оцінку цієї унікальної праці дали рецензенти – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України О. Реєнт (Інститут історії України НАН України), доктор історичних наук, професор О. Каденюк (Кам'янець-Подільський державний аграрно-технічний університет) та доктор історичних наук, професор В. Нечитайло (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка). Останній зокрема відзначив, що рецензована праця спонукає до роздумів щодо соціології політичних партій не лише у революційні часи 1905-1907 рр., а й у сучасний період. «Матеріали дослідження О. Федькова як і сучасна практика, свідчать, що найважливіші політичні події здійснюються при такій шаленій обробці свідомості членів партій і безпартійних, їх постійній мімікрії, з допомогою таких способів нав'язування ідей, що свобода вибору поведінки чи прийняття особистого рішення рядовим членом організації або соціуму виявляється підірваною» – наголосив В. Нечитайло (Нечитайло, 2008, с. 472–473). Праця посіла видне місце в сучасній українській історіографії, використовується багатьма дослідниками.

Розвивав свій культурний рівень: бував на виставах в Київському українському драматичному театрі імені Івана Франка, Київському театрі опери і балету, із захопленням знайомився з новаторськими естрадними колективами, відвідував різні музеї, мистецькі виставки, примножував свою книгозбірню творами українських та інших письменників.

Глибоко пройнявся наелектризованою загальноукраїнською та внутрішньостолічною політичною ситуацією, яка склалася наприкінці «горбачовської перебудови». Читав багато прогресивних періодичних видань, від-

відував мітинги демократичних сил, які ратували за незалежність України, разом з друзями-науковцями час від часу слухав промови лідерів, які переконували киян йти шляхом національного державотворення і відмовитися від колись нав'язаної українцям з Росії радянської, недемократичної держави. Його тодішній демократичний вибір було зроблено не ситуативно, а відповідно до власного аналізу політичної ситуації і спираючись на історичний досвід українців початку ХХ ст.

Повернувшись у листопаді 1992 р. у рідний виш, до кінця навчального року продовжив роботу на посаді асистента кафедри всесвітньої історії. Колеги відразу відзначили, що за час аспірантської підготовки Олександр Миколайович значно виріс як дослідник, який уміє осмислювати на високому теоретичному рівні різні проблеми, ґрунтовно знає фактографічну складову, робить глибокий порівняльний аналіз подій тощо.

У той час молода незалежна Українська держава реформувала успадковані управлінські механізми, перебудовувала освітню систему на національній основі, зокрема радикально реорганізовувала історичну освіту. Вищий педагогічний заклад у Кам'янці-Подільському не стояв осторонь змін у підготовці кадрів для загальноосвітньої школи. Зазнав змін історичний факультет як провідний навчальний підрозділ.

Тут запрацювала і швидко розвивалася кафедра історії України. Їй були потрібні добре підготовлені, перспективні науковці, які б справлялися зі складними завданнями переосмислення історичного минулого своєї країни і могли на високому рівні забезпечити підготовку майбутніх учителів. Завідувач М. Петров, на плечі якого лягла відповідальність за формування штату нової кафедри і залучення її до виконання якісно нового навчального плану підготовки фахівців, звернув увагу на талановитого історика О. Федькова і запропонував йому увійти до кафедрального колективу. За погодженням з ректором це відбулося у вересні 1993 р. Саме тоді Олександр Миколайович став асистентом, а відтак старшим викладачем кафедри історії України історичного факультету і, як вже наголошувалося колегами, зміцнив науковий склад цього колективу, перед яким стояли неабиякі новаторські завдання (Філінюк, 2011, с. 15). На той час тут працювали 8 викладачів на постійній основі, 6 з яких мали наукові ступені і вчені звання. Цей перехід був цілком вмотивованим, адже вчений, по-перше, мав наукові інтереси, пов'язані з історією України, по-друге, його кандидатська дисертація, до захисту якої залишалося 2,5 місяці, стосувалася саме української минувшини. Згодом, у травні 1999 р. О. Федьков став доцентом (Україна..., с. 57). А в березні 2008 р. його обрали на посаду професора цієї ж кафедри (Копилов, Газін, 2008, с. 47).

За завданням базового підрозділу викладав історію України ХІХ – початку ХХ ст. на історичному факультеті, історію України від найдавніших часів до сьогодення – на одному із неісторичних факультетів, освоїв і поступово почав викладати складний курс з української історіографії для студентів-істориків. Постійно працював над вдосконаленням змісту доручених дисциплін, мето-

дики їх викладання. Став зрілим лектором і науковцем. За сумісництвом був педагогом-істориком у першому в Кам'янці-Подільському приватному і авторитетному ліцеї «Антей», де озброював старшокласників глибокими знаннями з української історії, вчив бачити у різних явищах і процесах минувшини причинно-наслідкові зв'язки, посідав високі рейтингові місця в колективі, допомагав педагогам у розвитку їхнього наукового світогляду, закликав до історичних досліджень. Для школярів, яким належало скласти випускні іспити з історії України за 9 та 11 класи, у співавторстві підготував і видав спеціальний довідник, пізніше індивідуально видрукував зразки відповідей на екзаменаційні білети з того ж предмету, які отримали широкий розголос у школах міста (Завальнюк, Комарницький, 2008, с. 514, 526).

Разом з колегами кафедри підготував і видав перший у практиці вишу лекційний курс з історії України для неісторичних факультетів. Опублікував змістовні методичні рекомендації і власний навчальний посібник з української історіографії (Копилов, Газін, 2008, с. 64, 67). Був одним із найбільш активних членів кафедри, керував виконанням курсових і дипломних робіт. З того часу яскраво проявилось вміння О. Федькова як наукового керівника прищеплювати студентству захоплення науковими дослідженнями. Відтак чимало молодих людей під його наставництвом зробили перші кроки в світ історичної науки та облікували перші наукові статті (Федьков, Магась-Демидас 1998; Федьков, Глушковецький, 2004), а через деякий час десятки з них захистили кандидатські та докторські дисертації. Окремі з них продовжили займатися науковою роботою під офіційним керівництвом О. Федькова. Його першими аспірантами стали О. Симчишин, В. Дубінський і В. Магась, які почали працювати за запропонованою наставником науковою проблематикою, пов'язаною з революцією 1905-1907 рр. (захисти їх робіт відбулися відповідно у жовтні 2007 р., грудні 2009 р. та січні 2010 р. (Задорожнюк, Баженов, 2013, с. 573, 574)). Цей напрям з часом сформувався як один із провідних на кафедрі і сприяв формуванню нині визнаної в середовищі вчених України наукової школи професора О. Федькова. Крім того, аспірантка Ю. Магась-Демидас працювала над історією кооперативного руху на Правобережній Україні (захистила роботу у 2008 р.). Згодом з названими молодими дослідниками опублікував три спільні монографії (Дубінський, Федьков, 2012; Федьков, Магась-Демидас, 2010; Федьков, Магась, 2011).

Надавав посильну допомогу школярам, опублікувавши зразки відповідей на екзаменаційні білети з історії, а також програму та методичні поради з педпрактики студентам-старшокурсникам істфаку (окремо для денної і заочної форми навчання). Аналогічне видання було адресовано студентам-третьокурсникам, які проходили (педагогічну (фахову) практику (Копилов, Газін, 2008, с. 68, 69, 73). Зі студентами був вимогливий, об'єктивний в оцінюванні знань, ніколи не принижував їхньої гідності. 20 років тому преса відзначала, що студентській молоді «до снаги демократизм доцента Федькова, його комунікабельність, тверезий погляд на життя, час, історичну науку» (Красуцький,

2002). Не випадково викладача було призначено на посаду заступника декана історичного факультету з виховної роботи, де він спромігся реалізувати свої організаційні здібності для розвитку студентського самоврядування, посилення патріотичного виховання молоді, залучення її до різноманітних заходів, зокрема оглядів художньої самодіяльності, спортивних турнірів.

Вчений активно займався науково-дослідною роботою, про що засвідчує така статистика: якщо у 2003 р. у його доробку нараховувалося майже 30 (Кам'янець-Подільський національний..., с. 53), то наприкінці 2008 р. ця кількість зростає до близько 60 праць, тобто за 5 років подвоїлася (Україна..., с. 58). Тематика досліджень стосувалася проблем історії Наддніпрянщини 1905-1907 рр., переважно аграрних програм українських політичних партій, ставлення політичних структур до Всеросійського селянського союзу, персоналій тощо. Апробував отримані результати на історико-краєзнавчих та інших конференціях у Кам'янці-Подільському (тричі), Глухові, Старій Синяві, Могилеві-Подільському та ін. містах. Продовжував працювати з аспірантами, кількість яких збільшувалася.

У червні 2002 р. О. Федькова було призначено на посаду проректора із заочної форми навчання та зв'язків з навчальними закладами. Нової роботи було багато. По-перше, у зв'язку із посиленням профорієнтаційної діяльності у виші збільшувалася кількість студентів, зокрема і заочників (якщо у 2002 р. їх налічувалося 2,5 тис., то вже у 2005 р. чисельність цього контингенту зростає до понад 4 тис. осіб (Завальнюк, Комарніцький, 2011, с. 24)). Приріст стався і за рахунок відкриття у 2002 р. Шепетівського навчально-консультаційного центру (НКЦ), де вищу освіту здобували за заочною формою навчання. У січні 2005 р. тут на 7 спеціальностях навчалось 648 студентів (Завальнюк, Комарніцький, 2005, с. 61). Довелося взяти під контроль вироблення нових навчальних планів підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр» заочної форми. А зважаючи на поступове відкриття нових спеціальностей (з 2002 по 2010 рр. їхня кількість зростає з 16 до 32), ця робота тільки ускладнювалася. За той же час збільшилося й число кафедр (з 35 до 51), які входили до складу 11 факультетів.

До того ж, багато зусиль докладав до належного функціонування згаданого НКЦ. Проректор став справжнім промоутером цього відокремленого навчального підрозділу, всіляко рекламував його у північній частині Хмельниччини, де без вищої освіти була значна частина педагогів. У цьому центрі, де станом на початок 2012 р. навчалось понад 900 студентів (Завальнюк, Комарніцький, 2012, с. 62), уперше апробували навчальні плани ступеневої підготовки. Було проведено велику організаційну, матеріально-технічну, науково-методичну роботу, яка забезпечувала якісну підготовку вчителів. До освітньої діяльності залучались провідні викладачі університету. Тут було створено бібліотечний підрозділ, який нараховував декілька тисяч примірників найновішої навчальної літератури. Періодично вникав у кадрове забезпечення. Про діяльність НКЦ, який успішно пройшов перевірку

Держінспекції навчальних закладів Міністерства освіти і науки України, проректор звітував на засіданнях вченої ради та ректорату. Велику увагу приділяв вдосконаленню роботи методистів заочного відділу, покращенню рівня літніх і зимових екзаменаційних сесій студентів-заочників. Не випадково у ювілейному виданні до 90-річчя університету зазначалося, що О. Федьков має непересічні організаторські здібності, риси інтелігентності, талант управлінця високого рівня, а також незаперечні лідерські якості (Кам'янець-Подільський національний..., 2008, с. 53). Колеги про нього відгукувалися так: професійний історик, авторитетний професор, талановитий менеджер, володіє блискучими діловими і моральними якостями, тактовний, надійний, щирий, дотепний, з тонким почуттям гумору (Філінюк, 2012).

У 2010 р. вчений посаду проректора з науково-методичної роботи, яка була більш престижною у порівнянні з попередньою. Відтепер треба було займатися навчальними планами підготовки фахівців за денною формою навчання за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями. Наполегливо проводив університетські заходи щодо навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, постійно націлював кафедри на підготовку до сучасної навчальної літератури. І результати не забарилися: у 2011 р. в університеті було проведено 44 науково-методичних та науково-практичних конференцій, які сприяли вдосконаленню підготовки фахівців (Завальнюк, Комарніцький, 2012, с. 247–249). У 2010–2011 р. вчені видали відповідно 129 (Завальнюк, Комарніцький, 2011, с. 271–280) та 159 підручників та навчально-методичних посібників (Завальнюк, Комарніцький, 2012, с. 264–274), що значно збагатили фонд учбової літератури.

Нерідко бував у столиці, щоб прояснити вирішення питань, пов'язаних з акредитацією певних спеціальностей і вишу загалом. Ініціював до порядку денного роботи керівних органів чимало питань університетського розвитку, про що засвідчують протоколи засідання ректорату і вченої ради. У полі зору проректора були керівники міських і районних відділів освіти Хмельниччини, не раз проводив з ними конструктивні зустрічі, домагався від них підтримки запропонованих вишем планів, зокрема щодо виконання підготовки фахівців за адресним прийомом та їх наступного працевлаштування.

Працюючи проректором, не забував про наукову діяльність. Його улюбленою проблемою залишалося політичне життя Правобережної України у 1905–1907 рр. Над нею трудився переважно у вихідні дні і під час профвідпусток. Вирішуючи різні університетські питання в столиці, знаходив час попрацювати у Національній бібліотеці України імені В. Вернадського, ЦДІАК України, де його пам'ятали ще з аспірантських років і оперативно обслуговували. Опрацювавши масу літератури і джерел, обрав для докторської дисертації тему «Українська соціал-демократична спілка у суспільному житті Наддніпрянської України початку ХХ ст.». Утім напружений ритм управлінської праці не давав змоги зайнятися дослідженням системно і глибоко. Все більше задумувався про необхідність вивільнення часу для завер-

шення цієї великої справи. Тому за погодженням з ректором університету С. Копиловим звільнився з посади, і з 1 грудня 2012 р. став докторантом Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що позитивно позначилося на реалізації задуму.

Перебравшись до столиці, отримав куди більш сприятливі умови для науково-дослідної роботи. Першорядну увагу приділяв опрацюванню джерельної бази, працював у ЦДІАК України, ЦДАВО України, ДАРФ, РДАСПІ у Москві. Загалом це сотні архівних справ, які утворили цінне фактологічне тло майбутньої дисертації. Активно працював над поширенням у науковій літературі результатів свого дослідження. Одна за одною з'явилися статті у виданнях Інституту історії України НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та ін. Про новий погляд на проблему доповідав на наукових конференціях у Відні, Києві, Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, інших містах.

Найбільш активний етап процесу підготовки дисертації співпав зі славетною Революцією гідності. Олександр Миколайович, який глибоко поділяв проєвропейські настрої і цінності, щодня виходив на Євромайдан, демонстрував солідарність з його постійними учасниками, робив грошові внески на підтримку євромайданівської спільноти, захищав українську справу в умовах путінської анексії Криму та військової агресії на Сході України в колі друзів, товаришів, в інтернет-спільнотах, де мав як прихильників, так і противників. Ця робота була складною, забирала чимало так потрібного для науки часу, утім її не полишав, добре розуміючи, що країна опинилася на переломі і виборює своє майбутнє. Все це вплинуло і на термін виконання дисертаційної роботи.

Наприкінці 2015 р., після завершення докторантської підготовки, повернувся на попередню роботу. Знову поринув в освітню діяльність. Публікував нові наукові статті. Працював з аспірантами (А. Хоптяр, С. Щур, М. Циганюк), які завершували свої кандидатські дисертації та в 2015-2017 рр. зуміли успішно захистити їх у спеціалізованій вченій раді на історичному факультеті Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Великою подією у житті О. Федькова став вихід у світ його ґрунтовної монографії «Українська соціал-демократична спілка: у пошуках ідейно-політичної ідентичності» (2017 р.). Один із рецензентів, авторитетний український історик І. Гирич писав, що опублікована праця «є небуденним явищем в сучасній українській історіографії. Вона дає значно більше, ніж те, що криється за назвою книги. Автор змальовує цілісне суспільно-політичне життя в краплині діяльності однієї партійної структури. Він спромігся на творення цілісного полотна, мистецьки виписаного... У роботі є багато повсякденної історії...» (Гирич, 2017, с. 469). Загальний висновок вченого зводився до того, що ця монографія вдала за своїми емпіричними моментами, переконлива глибокими теоретико-методологічними висновками. Це віхова праця, – наголосив він (Гирич, 2017, с. 469). Наприкінці 2017 р. блиску-

че захистив свою докторську дисертацію в Інституті історії України НАН України (науковий консультант – заступник директора цієї установи, член-кореспондент НАН України О. Реєнт). Наступного року взявся за підготовку першого у його науковій біографії докторанта В. Магася, який досліджував проблему, пов'язану із громадсько-політичними організаціями та владою в підросійській Україні (1905 – лютий 1917 рр.). У 2021 року відбувся успішний захист цієї роботи (Магась, 2021).

У травні 2017 р. почав завідувати кафедрою архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін. За неповних 5 років вдалося згуртувати колектив, вдосконалити навчальні плани підготовки фахівців, виробити зусиллями кафедрального осередку новітню навчальну і монографічну літературу, яка стосується їхнього профілю. Завідувач – активний, ініціативний, наполегливий, справедливий, підставляє плече у вирішенні усіх важливих поточних і перспективних справ. Сам зразково спрацював як гарант трьох освітніх програм, що реалізуються на факультеті, в результаті чого Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти видала п'ятирічні сертифікати на подальшу підготовку фахівців. Кафедра провела чотири резонансні міжнародні конференції, співпрацює з архівними установами, поліпшила своє місце в університетському рейтингу.

Прикладом для наслідування колег є сам завідувач. У його науковому доробку сьогодні майже 180 праць, зокрема 6 монографій. Підготував 1 доктора і 7 кандидатів історичних наук. 13 разів виступав офіційним опонентом під час захисту дисертаційних робіт. Неодноразово затверджувався членом разових спеціалізованих вчених рад, де професійно аналізував праці, виконані для присудження ступеня доктора філософії з історії та археології. Зараз працює над вихованням трьох майбутніх докторів філософії.

В Україні відома його авторитетна наукова школа «Соціально-політична історія України кінця XVIII – початку XX ст.», яка об'єднує 16 працьовитих вчених різного віку. Важливими результатами її роботи став захист 14 кандидатських і 3 докторських дисертацій. Основними напрямками діяльності цього осередку стали: теоретико-методологічне обґрунтування модернізаційних змін в українських губерніях Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.; діяльність державних інституцій імперії Романових в українських землях; історія політичних партій та громадських організацій в Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.; аграрні відносини в Наддніпрянщині у XIX – на початку XX ст. та їх осмислення в українській суспільній думці; моделі та форми суспільних змін в українських губерніях Російської імперії.

Ювіляр упродовж десятиліть підтримує приязні стосунки з випускниками попередніх десятиліть, консультує їх, надає іншу допомогу. Щороку, під час традиційних зустрічей на факультеті колишніх студентських курсів, які прибувають для зустрічі з alma mater, на побачення з ними прибуває О. Федьков, якого не забувають запросити як одного з улюблених викладачів.

Коли 24 лютого 2022 р. розпочалася широкомасштабна російсько-українська війна, Олександр Миколайович не потрапив під дію мобілізаційного закону, а тому не подався до лав Збройних Сил України, хоча душою він був зі своїми колишніми друзями, товаришами і студентами, що пішли на передову боронити країну від ненависного ворога. Не роздумуючи ні на мить, подався у територіальний центр Кам'янець-Подільського району із комплектування та соціальної підтримки Збройних Сил України і запропонував свої послуги як лейтенант запасу, щоб захистити рідний дім, своїх 4 дітей і 2 онуків. Після уточнення Міністерством оборони вікових обмежень, які спочатку не допускали до військових формувань територіальної оборони 60-річних чоловіків, був прийнятий до лав захисників міста, відчув, що ще може послужити своїй країні, рідному краєві, бути прикладом для молодших. Слідом за своїм шефом на захист країни пішли майже усі чоловіки очолюваної ним кафедри.

Разом з колегами-професорами, які представляють національний університет, приступив до якісного виконання покладених обов'язків, не відмовляється від додаткових навантажень, які близькі його професійній діяльності, відновлює свої колишні військові знання і практику, оволодіває сучасною підготовкою захисника на лекціях та під час виконання практичних занять на військовому полігоні. Побратими із тероборони, більшість яких далекі від історії України, почули з уст Олександра Миколайовича низку змістовних, патріотичних бесід і лекцій, пов'язаних не лише з минулим українського вояцтва, боротьбою за національні ідеали у протистоянні з російським імперіалізмом, а й з давньою українською культурою, розвінчуванням кремлівських ідеологем про «один народ», «загрозу України російській безпеці», «нацистів і фашистів у політичному керівництві нашої держави» тощо. Талановитий лектор отримав щиру вдячність від захисників, які мають різні вік, професії, соціальний статус, але об'єднані великою любов'ю до неньки-України і стратегічною консолідуючою метою – недопущення ворога до свого населеного пункту, ганебного вигнання його за межі України і припинення путінської воєнної авантюри, яка вже принесла українцям багатотисячні людські жертви, величезні втрати економічної і соціальної інфраструктури.

Попри багатогодинні обов'язки воїна територіальної оборони, знаходить час для роботи в соціальних мережах, де проходить одна із ліній безперервного ідеологічного фронту і точаться гострі дискусії щодо відсічі агресивній, ворожій силі, теперішнього та майбутнього становища країни і можливих шляхах переможного виходу з цієї кровопролитної війни. Позиція О. Федькова ясна і однозначна: ворог має бути розбитий, визнати свою капітуляцію, а вже потім українці укладуть з ним мирний договір на своїх умовах. У цьому його підтримує багато прихильників у соціальних мережах. Вороги України, представники п'ятої колони отримали від нашого колеги потужну порцію нищівної, аргументованої критики, яка не допускає компромісів і базується на потребі формування довгострокових, сучасних сил оборо-

ни для країни, недопущення повторення російської агресії у майбутньому. У цьому контексті вчений непохитний.

З відновленням в університеті після короткої паузи дистанційного навчання ювіляру доводилося розв'язувати дилему, пов'язану із поєднанням професійної діяльності та захисту країни у складі міського батальйону тероборони. З вибором він не вагався: на перше місце поставив (а по-іншому і бути не могло!) загальнонаціональні інтереси. З командиром уклав усну угоду про те, що в години проведення дистанційних занять і різних заходів відлучатиметься до домашнього комп'ютера та в університет, а пізніше відпрацює «прогули» на додаткових чергуваннях. Щодня він дотримується домовленості, надійно служить рідному вишеві і практичному захисту країни. В соціальних мережах виставляє свої патріотичні пости, якісні коментарі щодо різних думок, зокрема і нерациональних, вболіває за долю України, рідного краю. В інтернет-мережі він має тисячі прихильників, які прислухаються до його умілого аналізу воєнно-політичної ситуації, закликів працювати активніше для наближення нашої перемоги над підступним ворогом, який взявся зруйнувати українську ідентичність, право народу на свою суверенну державу, його європейське майбутнє. І хоча війна ще не завершена, Олександр Миколайович впевнено переконує усіх, що ці наміри не будуть реалізовані завдяки самовідданості і героїзму Збройних Сил України, стійкості та величезній згуртованості українців, які знову ведуть боротьбу за незалежність, отримують величезну міжнародну підтримку, допомагають матеріальними ресурсами й зброєю.

За наполегливу, високоефективну науково-педагогічну і громадську роботу професор О. Федьков удостоєний низки державних, відомчих, університетських і громадських відзнак: Почесної грамоти Верховної Ради України, Почесної грамоти Хмельницької обласної державної адміністрації, Почесних грамот Хмельницької обласної ради, Почесної грамоти управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації, нагрудних міністерських відзнак – «Відмінник освіти України», Петро Могила. Нагороджений відзнакою «За вагомий внесок в розвиток освіти і науки в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», Почесними грамотами і Грамотами ректорату та профкому вишу, відзнакою міського голови Кам'янця-Подільського «За заслуги перед міською громадою». Останню нагороду отримав 11 лютого 2022 р., коли з нагоди 60-річчя від дня народження та 35-річчя його науково-педагогічної діяльності Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка провів всеукраїнську науково-практичну конференцію за міжнародною участю «Олександр Федьков – авторитетний дослідник, провідний учений, рушій історичної освіти». У ній взяли участь більше 100 науковців з різних міст України: Кам'янця-Подільського, Києва, Харкова, Дніпра, Житомира, Тернополя, Луцька, Полтави, Черкас, Чернівців, Миколаєва, Вінниці, Сум, Кропивницького, Хмельницького, Дунаївців, Ізяслава, Городка, а також із Білорусі. Серед них – 34 доктори наук, професори.

На пленарному засіданні з ювілеєм вченого вітали ректор, професор С. Копилов, виконавчий директор Українського культурного фонду В. Берковський, міські голови Хмельницького і Кам'янця-Подільського О. Симчишин та М. Посітко. У змістовних доповідях, присвячених ювіляру, науковці проаналізували його основні етапи життя і діяльності, внесок у вивчення української політичної історії початку ХХ ст., професійне зростання, зокрема, у складі кафедри історії України, а також представили цікаві джерельні матеріали про студентські роки Олександра Миколайовича. Крім того, доповідачі проаналізували різні аспекти історії України. Найбільше доповідей було виголошено на засіданнях трьох секцій, які засвідчили про наявність актуальних малодосліджених питань вітчизняної історії, їхнє оригінальне історіографічне осмислення (Щербатих, 2022; Комарницький, 2022).

Висновки. Отже, за 60 діяльних, позитивних, корисно прожитих років доктор історичних наук, професор О. Федьков пройшов різні, взаємопов'язані етапи, які завдяки його унікальним індивідуальним якостям, великій невтомній праці з реалізації своїх здібностей, задумів і планів, наповнилися глибоким позитивним змістом служіння українській вищій освіті та історичній науці. Найбільш вагомих результатів вчений досяг у ХХІ ст., коли вдалося реалізувати власний докторський проект, посісти одне із чільних місць в керівництві університету, очолити кафедру, отримати заслужене визнання талановитого лектора, толерантної людини, патріота. Особистість вченого сформувалася упродовж тривалого часу, завдяки інтелігентній сім'ї, педагогам загальноосвітньої та науково-педагогічним працівникам вищої школи, де велику роль відіграли його батьки, наставники, факультетський колектив тощо. Неабиякі розумові здібності, висока організованість, цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, засвоєння усього нового і прогресивного забезпечили поступове сходження у власній освітній підготовці і науковій сфері, просування в адміністративній роботі, зростання авторитету як викладача, управлінця, громадського діяча. Заснована і керована ним наукова школа, яка працює у багатьох важливих напрямках, розвиває свою активність, посилює присутність серед університетських шкіл, у сучасній історіографії України, має значну перспективу.

Узагальнений життєвий і професійний досвід є повчальним для нових поколінь науковців, освітян, патріотів України.

Список використаних джерел і літератури:

Архівний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Особові справи студентів. Ф. Р. 302. Оп. 26. Спр. 179: Федьков Олександр Миколайович, 26 арк.

Баженов, Л. В. (1993). *Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ-ХХ ст. Історіографія. Бібліографія. Матеріали.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська міська друкарня, 480 с.

Гирич, Ігор. (2017). Федьков Олександр. Українська соціал-демократична спілка на початку ХХ ст.: у пошуках ідейно-політичної ідентичності: монографія. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 600 с. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: іст. науки, (27)*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 463–470.

Грiнішена, Грина. (2012). Книга в житті професора Федькова. *Студентський меридіан*: газета Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, (21 грудня).

Дубінський, В. А. & Федьков, О. М. (2012). *Аграрне питання в політичних концепціях українських партій і громадських організацій Наддніпрянищини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.*: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 256 с.

Завальнюк, О. М. & Комарніцький О. Б. (2011). *До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2010 рр.)*: довідк.-статист. матер. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 112 с.

Завальнюк, О. М. & Комарніцький, О. Б. (2005). *Кам'янець-Подільський державний університет (1918-2005 рр.)*: іст. нарис. Вид. 3-є, дооп. і доп. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 172 с.

Завальнюк, О. М. & Комарніцький, О. Б. (2011). *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2011 рр.)*: іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 452 с.

Завальнюк, О. М. & Комарніцький, О. Б. (2012). *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2012 рр.)*: іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 340 с.

Завальнюк О. М. & Комарніцький, О. Б. (2008). *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка у добу незалежної України*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 768 с.

Задорожнюк, А. Б. & Баженов Л. В. (2013). Дипломуємо науковців-істориків. *Освіта, наука і культура на Поділлі*: зб. наук. праць, (20). Кам'янець-Подільський: Оіюм, 571–588.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка / Редкол.: Завальнюк О. М. та ін.; Автор-упоряд. Я. Білейчук. (2008). Київ: ТОВ «Вид-во «Логос Україна», 200 с.

Комарніцький, Олександр. (2022). У КПНУ відбулася конференція «Олександр Федьков – авторитетний дослідник, провідний вчений, рушій історичної освіти». *Студентський меридіан*: газета Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, (лютий). URL: <https://meridian.kpnu.edu/ua/2022/02/page/6/> (дата звернення: 11.03.2022).

Копилов, С. А. & Газін, В. В. (2008). *Історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету*: іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 76 с.

Красуцький, Мар'ян. (2007). Закоханий в науку: Людина та її справа. *Край Кам'янецький*, (8 лютого).

Красуцький, М. І. (2002). Честь змолоду. *Край Кам'янецький*, (8 лютого).

Магась, В. О. (2021). *Громадсько-політичні організації і влада в пілросійській Україні (1905 р. – лютий 1917 р.)* (автореф. дис. ... докт. іст. наук: спец. 07.00.01 – Історія України). Кам'янець-Подільський, 32 с.

Магась-Демидас, Ю. І. & Федьков, О. М. (2010). *Кооперативний рух у Подільській губернії. 1860-і – 1914 роки*: монограф. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 144 с.

Нариси з історії українського національного руху: колект. монограф. (1994) / Відп. ред. В. Г. Сарбей. Київ: Ін-т історії України, 189 с.

Нечитайло, В. В. (2008). Федьков О. М. Політичні партії і селянство в 1905-1907 роки (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України). Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 248 с. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*: іст. науки, (18). Кам'янець-Подільський: Оіюм, 469–473.

Подвижник освіти і науки. (2007). *Студентський меридіан*, (7 березня).

Самостійна Україна: зб. програм українських політичних партій початку ХХ століття / упоряд., автор передм. і приміток Олександр Федьков. (1991). Тернопіль: Ред.-видав. відділ управління по пресі, 82 с.

Україна наприкінці ХІХ – у 30-х рр. ХХ ст. (наукова школа): біобібліограф. покажчик / укл.: І. М. Конет та ін. (2009). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 128 с.

Федьков О. М. & Глушковецький А. Л. (2004). Суспільно-політична боротьба на Поділлі під час виборів до І Державної Думи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету*: іст. науки, (12). Кам'янець-Подільський: Оіюм, 336–349.

Федьков, О. М. (1987). Всеросійська селянська спілка на Поділлі. *VII Подільська історико-краєзнавча конференція. Секція історії дожовтневого періоду*. Кам'янець-Подільський, 1987, 9–10.

Федьков, О. М. (1987). Неоформлені селянські організації на Поділлі в роки першої російської революції. *Тези доповідей V Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції*. Вінниця, 1987, 100.

Федьков, О. М. (2006). О. М. Завальнюк і витоки моєї наукової роботи *З любов'ю до України, з повагою до людей... До 30-річчя науково-педагогічної діяльності професора О. М. Завальнюка* / Укл. О. Б. Комарніцький. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 193–195.

Федьков О. М. & Завальнюк О. М. (1985). Селянські організації на Поділлі. *Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції. Секція дожовтневого періоду*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін.-т, 10–11.

Федьков, О. М. & Магась, В. О. (2011). «Селянству – владу і землю!». *Всеросійський земський союз в Україні (1905-1907 рр.)*: монограф. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 272 с.

Федьков, О. М. & Магась-Демидас, Ю. І. (1998). «СЕЛЯНСТВУ ПОТРІБНІ «ЗЕМЛЯ І ВОЛЯ» ...». (Аграрна програма есерів на сторінках газети «Революционная Россия»). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету*, (2(4)), 70–79.

Федьков, О. М. (1993) *Політичні партії та селянські організації на Правобережній Україні в 1905-1907 рр.* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – Історія України). Київ, 19 с.

Федьков, О. М. (2007). *Політичні партії і селянство в 1905-1907 роки (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України)*: монограф. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 248 с.

Федьков, О. М. (1988). Родина Затонських у першій російській революції. *Тези доповідей наукової конференції «Видатний партійний і державний діяч В. П. Затонський»*. Кам'янець-Подільський, 8–10.

Федьков, О. М. (2007). Теорія і практика міського самоврядування або чи потрібний Шепетівці вищий навчальний заклад? *Студентський меридіан*, (5 квітня).

Філінюк, А. Г. (2015). На новому рівні якості історичної освіти та історичної правди про минуле України (до 25-річчя кафедри історії України). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: іст. науки*, (8). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 9–24.

Філінюк, А. Г. (2011). *У пошуках нової якості історичної освіти та історичної правди: до 20-річчя створення кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 68 с.

Філінюк, Анатолій. (2012). Професору Олександрю Федькову – перших 50. *Ключ: газета історичного факультету*, (січень-лютий).

Щербатих, Олександр. (2022). 60 – тільки початок. *Подольнин: приватна газета*, (18 лютого).

References:

Arkhivnyi viddil Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka [The Archive Department of Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiiienko University]. *Osobovi spravy studentiv*. F. R. 302. Op. 26. Spr. 179: Fedkov Oleksandr Mykolaiovych, 26 ark. [in Ukrainian].

Bazhenov, L. V. (1993). *Podillia v pratsiakh doslidnykiv i kraieznavstv XIX-XX st. Istoriohrafia. Biobibliografii. Materialy* [Podillia in the works of researchers and local historians of the XIX-XX centuries. Historiography. Biobibliography. Materials]. Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podil. miska drukarnia, 480 s. [in Ukrainian].

Нурч, Ігор. (2017). Fedkov Oleksandr. *Ukrainska sotsial-demokratychna spilka na pochatku XX st.: u poshukakh ideino-politychnoi identychnosti: monohrafiia*. Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podil. nats. un-t im. I. Ohiiienka, 600 s. [Fedkov Oleksandr. *Ukrainian Social Democratic Union in the early twentieth century: in search of ideological and political identity: a monograph*. Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiiienko University, p. 600]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka: ist. nauky*, (27). Kamianets-Podilskiy: TOV «Drukarnia «Ruta», 463–470. [in Ukrainian].

Гринішена, Ірина. (2012). *Knyha v zhytti profesora Fedkova* [A book in the life of Professor Fedkov]. *Studentskyi merydian: hazeta Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*, (21 hrudnia). [in Ukrainian].

Dubinskyi, V. A. & Fedkov, O. M. (2012). *Ahrarne pytannia v politychnykh kontseptsiakh ukrainskykh partii i hromadskykh orhanizatsii Naddniprianshchyny naprykints XIX – na pochatku XX st.* [The agrarian question in the political concepts of Ukrainian parties and public organizations of Dnieper Ukraine in the late nineteenth – early twentieth century.]: monohrafiia. Kamianets-Podilskiy: PP «Medobory-2006». 256 s. [in Ukrainian].

Zavalniuk, O. M. & Komarnitskyi O. B. (2011). *Do istorii Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka (1918-2010 rr.)* [To the history of Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiiienko University (1918-2010)]: dovidk.-statyst. mater. Kamianets-Podilskiy: Oiiium, 112 s. [in Ukrainian].

Zavalniuk, O. M. & Komarnitskyi, O. B. (2005). *Kamianets-Podilskiy derzhavnyi universytet (1918-2005 rr.)* [Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiiienko University (1918-2005)]: ist. narys. Vyd. 3-ye, doop. i dop. Kamianets-Podilskiy: Abetka-NOVA, 172 s. [in Ukrainian].

Zavalniuk, O. M. & Komarnitskyi, O. B. (2011). *Kamianets-Podilskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka (1918-2011 rr.)* [Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiiienko University (1918-2011)]: ist. narys. Kamianets-Podilskiy: Aksioma, 452 s. [in Ukrainian].

Zavalniuk, O. M. & Komarintskyi, O. B. (2012). *Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka (1918-2012 rr.)* [Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiiienko University (1918-2012)]: ist. narys. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 340 s. [in Ukrainian].

Zavalniuk, O. M. & Komarnitskyi, O. B. (2008). *Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka u dobu nezalezhnoi Ukrainy* [Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiiienko University in the days of independent Ukraine]. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 768 s. [in Ukrainian].

Zadorozhniuk, A. B. & Bazhenov L. V. (2013). Dypломuємо naukovtsiv-istorykiv [Scholars and historians graduating]. *Osvita, nauka i kultura na Podilli*: zb. nauk. prats, (20). Kamianets-Podilskyi: Oiiium, 571–588. [in Ukrainian].

Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka [Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiiienko University] / Redkol.: Zavalniuk O. M. ta in.; Avtor-uporiad. Ya. Bileichuk. (2008). Kyiv: TOV «Vyd-vo «Lohos Ukraina», 200 s. [in Ukrainian].

Komarnitskyi, Oleksandr. (2022). U KPNU vidbulasia konferentsiia «Oleksandr Fedkov – avtorytetnyi doslidnyk, providnyi vchenyi, rushii istorychnoi osvity» [The conference “Oleksandr Fedkov – an authoritative researcher, a leading scientist, an engine of historical education” took place at K-PNU]. *Studentskyi meridian*: hazeta Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka, (liutyi). Retrieved from <https://meridian.kpnu.edu.ua/2022/02/page/6/> [in Ukrainian].

Kopylov, S. A. & Hazin, V. V. (2008). *Istorychnyi fakultet Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu* [Faculty of History, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiiienko University]: ist. narys. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 76 s. [in Ukrainian].

Krasutskyi, Marian. (2007). Zakokhanyi v nauku: Liudyna ta yii sprava [In love with science: Man and his business]. *Krai Kamianetskyi*, (8 liutoho). [in Ukrainian].

Krasutskyi, M. I. (2002). Chest zmolodu [Honour since youth]. *Krai Kamianetskyi*, (8 liutoho). [in Ukrainian].

Mahas, V. O. (2021). *Hromadsko-politychni orhanizatsii i vlada v pil rosiiskii Ukraini (1905 r. – liutyi 1917 r.)*. [Socio-political organizations and power in Ukraine under Russia (1905 – February 1917)].: (*Doctoral thesis*). Kamianets-Podilskyi, 32 s. [in Ukrainian].

Mahas-Demydas, Yu. I. & Fedkov, O. M. (2010). *Kooperatyvnyi rukh u Podilskii hubernii. 1860-i – 1914 roky* [The cooperative movement in the Podilsk province. 1860s - 1914s]: monohraf. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 144 s. [in Ukrainian].

Narysy z istorii ukrainskoho natsionalnoho rukhu [Essays on the history of the Ukrainian national movement]: kolekt. monohraf. (1994) / Vidp. red. V. H. Sarbei. Kyiv: In-t istorii Ukrainy, 189 s. [in Ukrainian].

Nechytailo, V. V. (2008). Fedkov O. M. Politychni partii i selianstvo v 1905-1907 roky (dialnist partiinykh ta nepartiinykh orhanizatsii v selakh Pravoberezhnoi Ukrainy). Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 2007. 248 s. [Fedkov O.M. Political parties and the peasantry in 1905-1907 (activities of party and non-party organizations in the villages of Right-bank Ukraine). Kamianets-Podilsky: Abetka-NOVA, 2007. 248 p.] *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu*: ist. nauky, (18). Kamianets-Podilskyi: Oiiium, 469–473. [in Ukrainian].

Podvyzhyk osvity i nauky [The achiever of education and science]. (2007). *Studentskyi meridian*, (7 bereznia). [in Ukrainian].

Samostiina Ukraina: zb. prohram ukrainskykh politychnykh partii pochatku XX stolittia [Independent Ukraine: a collection of programs of the Ukrainian political parties of the early twentieth century] / uporiad., avtor peredm. i prymitok Oleksandr Fedkov. (1991). Ternopil: Red.-vydav. viddil upravlinnia po presi, 82 s. [in Ukrainian].

Ukraina naprykints XIX – u 30-kh rr. XX st. (naukova shkola) [Ukraine in the late nineteenth - in the 30's of the twentieth century. (a scientific school)]: biobibliohraf. pokazhchyk / ukl.: I. M. Konet ka in. (2009). Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podil. nats. un-t im. I. Ohienka, 128 s. [in Ukrainian].

Fedkov O. M. & Hlushkovetskyi A. L. (2004). Suspilno-politychna borotba na Podilli pid chas vyboriv do I Derzhavnoi Dumy [The socio-political struggle in Podillia during the elections to the First State Duma]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho universytetu: ist. nauky*, (12). Kamianets-Podilskyi: Oiium, 336–349. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (1987). Vserosiiska selianska spilka na Podilli [The All-Russian Peasants' Union in Podillia]. *VII Podilska istoriko-kraieznavcha konferentsiia. Sektsiia istorii dozhovtnevoho periodu*. Kamianets-Podilskyi, 1987, 9–10. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (1987). Neoformleni selianski orhanizatsii na Podilli v roky pershoi rosiiskoi revoliutsii [Unstructured peasant organizations in Podillia during the first Russian revolution]. *Tezy dopovidei V Vinnytskoi oblasnoi istoriko-kraieznavchoi konferentsii*. Vinnytsia, 1987, 100. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (2006). *O. M. Zavalniuk i vytyky moiei naukovoï roboty Z liuboviu do Ukrainy, z povahoiu do liudei... Do 30-richchia nauково-pedahohichnoi diialnosti profesora O. M. Zavalniuka* [O.M. Zavalniuk and the origins of my scientific work With love to Ukraine, with respect to the people... To the 30th anniversary of scientific and pedagogical activity of Professor O.M. Zavalniuk] / Ukl. O. B. Komarnitskyi. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 193–195. [in Ukrainian].

Fedkov O. M. & Zavalniuk O. M. (1985). Selianski orhanizatsii na Podilli [Peasant organizations in Podillia]. *Tezy dopovidei VI Podilskoi istoriko-kraieznavchoi konferentsii. Sektsiia dozhovtnevoho periodu*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podil. derzh. ped. in.-t, 10–11. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. & Mahas, V. O. (2011). «Selianstvu – vladu i zemliu!». *Vserosiiskyi zemskiy soïuz v Ukraini (1905-1907 rr.)* [“Power and land – to peasants!”. The all-Russian Zemsky Union in Ukraine (1905-1907)]: monohraf. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podil. nats. un-t im. I. Ohienka, 272 s. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. & Mahas-Demydas, Yu. I. (1998) «SELIA NSTVU POTRIBNI «ZEMLIA I VOLIA» ...». (Ahrarna prohrama eseriv na storinkakh hazety «Revoliutsyonnaia Rossyia») [PEASANTS NEED “LAND AND WILL” “...”. (The agrarian program of the Socialist Revolutionaries on the pages of the newspaper “Revolutionary Russia”)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, (2(4)), 70–79. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (1993). *Politychni partii ta selianski orhanizatsii na Pravoberezhnii Ukraini v 1905-1907 rr.* [Political parties and peasant organizations in Right-bank Ukraine in 1905-1907]: (Candidate's thesis). Kyiv, 19 s. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (2007). *Politychni partii i selianstvo v 1905-1907 roky (diialnist partiinykh ta nepartiinykh orhanizatsii v selakh Pravoberezhnoi Ukrainy)* [Political parties and the peasantry in 1905-1907 (the activities of party and non-party organizations in the villages of Right-bank Ukraine)]: monohraf. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 248 s. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (1988). Rodyna Zaton'skykh u pershii rosiiskii revoliutsii [The Zaton'sky family in the first Russian revolution]. *Tezy dopovidei naukovoï konferentsii «Vydatnyi partiinyi i derzhavnyi diiach V. P. Zaton'skyi»*. Kamianets-Podilskyi, 8–10. [in Ukrainian].

Fedkov, O. M. (2007). Teoriia i praktyka miskoho samovriaduvannia abo chy potribnyi Shepetivtsi vyshchyi navchalnyi zaklad? [Theory and practice of city self-government or

does Shepetivka need a higher educational institution?]. *Studentskyi merydian*, (5 kvitnia). [in Ukrainian].

Filiniuk, A. H. (2015). Na novomu rivni yakosti istorychnoi osvity ta istorychnoi pravdy pro mynule Ukrainy (do 25-richchia kafedry istorii Ukrainy) [At a new level of quality of historical education and the historical truth about the past of Ukraine (to the 25th anniversary of the Department of History of Ukraine)]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka: ist. nauky*, (8). Kamianets-Podilskyy: Kamianets-Podil. nats. un-t im.. I. Ohiiienka, 9–24. [in Ukrainian].

Filiniuk, A. H. (2011). *U poshukakh novoi yakosti istorychnoi osvity ta istorychnoi pravdy: do 20-richchia stvorennia kafedry istorii Ukrainy Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka* [In search of a new quality of historical education and the historical truth: to the 20th anniversary of the Department of History of Ukraine of Kamianets-Podilskyy Ivan Ohiienko National University]. Kamianets-Podilskyy: Aksioma, 68 s. [in Ukrainian].

Filiniuk, Anatolii. (2012). Profesoru Oleksandru Fedkovu – pershykh 50 [Professor Oleksandr Fedkov – first 50]. *Klio: hazeta istorychnoho fakultetu*, (sichen-liutyi). [in Ukrainian].

Shcherbatykh, Oleksandr. (2022). 60 – tilky pochatok [60 – just the beginning]. *Podolianyyn: pryvatna hazeta*, (18 liutoho). [in Ukrainian].

Отримано: 18.03.2022